

Michał Gawlikowski, Michał Pietrzykowski, Marek Barański

Palmyra

Informator Archeologiczny : badania 18, 201-202

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STARA DONGOLA

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

W wykopaniach udział wzięli: dr Stefan Jakobielski, Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN - kierownik wykopaliisk, dr Włodzisław Godlewski (Muzeum Narodowe w Warszawie), mgr Bogdan Żurawski (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN) - archeolog, dr inż. Stanisław Madaksza - architekt, inż. Zbigniew Dolinski - fotograf. Ze strony Sudańskiej Służby Starożytności - inspektor Mahmud at-Tayyeb. Sezon 22.01.1984 r. - 25.02.1984 r. Badania wykopaliskowe prowadzono na czterech stanowiskach archeologicznych w obrębie polskiej koncesji w Starej Dongoli.

1. Stanowisko Kościoła na Planie Krzyża

Kontynuacja prac. Odsłonięto i udokumentowano środkową część kościoła. Prace objęły również usunięcie w części wschodniej budowli wydmy piaseczystej powstałej tam po przerwaniu badań w sezonie 1973/74, a to w celu przededzenia i analizy zasięgu starszej zabudowy na tym stanowisku (odkryta podczas ubiegłej kampanii Budowla z Cegły Wypalanej BX). Wziawszy pod uwagę fakt, że południową i zachodnią część kościoła odkopano w 1982 i 1983 r. ponad 3/4 powierzchni budowli jest obecnie dostępne. Częściowej rekonstrukcji murów Kościoła na Planie Krzyża dokonano, mając przede wszystkim na celu zapobieżenie wtórnemu zawalaniu obiektu przez piasek.

W części środkowej kościoła odkryto zachowaną in situ jedną z (oryginalnie czterech) baz kolumn tworzących rodzaj wielkiego ciborium nad centralną partią budowli, zawierającą niezachowany obecnie element kultowy (krzyż?). Dzięki temu odkryciu komemoratywny charakter kościoła uzyskał dodatkowe potwierdzenie. Wewnątrz budowli znaleziono dalsze zwalone elementy architektoniczne (kapitele, bazy, kolumny), których ilość wzrosła obecnie do 75 obiektów. Na podstawie tego materiału udało się ustalić istnienie (i opracować częściową rekonstrukcję) portyków otwartych do wewnątrz niosących w górnej kondygnacji poszczególne ramiona krzyża, jaki tworzy plan kościoła.

Przy pomocy sondażu badano zabudowę pod posadzkę Kościoła na Planie Krzyża, a mianowicie relikty Kościoła o Posadzce Kamiennej z VII w n.e. (wyróżniono dwie fazy jego założenia: starszą o przedziałach nawowych wyznaczonych kolumnami granitowymi i późniejszą zawierającą filary ceglane; konstrukcja filarów dowodzi, że były tu już sklepienia kopułowe, jedno z najwcześniejszych w nubijskiej architekturze sakralnej) oraz Budowlę z Cegły Wypalanej (BX) z okresu chrystianizacji królestwa Makurii (VI w n.e.). Chodzi tu o założenie komemoratywne o niespotykanym dotychczas planie. Dzięki szczegółowej analizie murów udało się ustalić, że odkryta w 1973 r. krypta i apsyda użytkowane następnie przez Kościół o Posadzce Kamiennej pochodzą oryginalnie ze wspomnianej budowli BX. Tak więc, podczas gdy wschodnia część budowli BX poświęcona komemoracji pochówków w krypcach przypomina założenie kościelne, jej zachodnia część zawierająca m.in. dwa paralelne pomieszczenia orientowane na oś północ-południe nie znajduje analogii w budownictwie sakralnym tego okresu. Warto podkreślić także dojrzałą technikę budowlaną w zakresie operowania cegłą wypalaną już w tak wczesnym okresie. Świadczyć by to mogło o tradycji stosowania tego materiału w Dongoli w czasach przedchrześcijańskich (tzw. kultura Tangasi) inaczej niż w Nubii Północnej, a zatem o rozwijaniu tu mezoickiej tradycji budowlanej, który to fakt nie uzyskał dotychczas archeologicznego potwierdzenia.

2. Stanowisko tzw. Meczet

Prace w tym sezonie dofinansowywane przez Sudańską Służbę Starożytności, miały na celu głównie dokonanie zabezpieczeń budynku i umożliwienie zwiedzania wnętrza górnej kondygnacji. Kontynuowano prace rekonstrukcyjne podwórca i oczyszczanie terenu przed fasadą zachodnią.

3. Stanowisko Kościoła Północno-Zachodni XII w.

Kontynuacja prac wykopaliskowych rozpoczętych w ubiegłej kampanii za pomocą sondażu, nawarstwień sprzed okresu budowy obiektu. Odkryto pozostałości dużej budowli z cegły mieszanej, datowanej na okres klasyczny chrześcijański. Plan tego założenia sugeruje, że nie chodzi tu o wcześniejszy kościół.

4. Nekropola chrześcijańska

Odkryto rozległe cmentarze z okresu klasycznego (IX-XI w.) na północno-wschód od miasta, rozłożone wokół wysokiego komu H, nie badanego jeszcze przez ekspedycję. Odkopane groby (TNH 1-2) o sklepionych nisko komorach z zrybem od strony zachodniej zawierały jak się wydaje pochówki mnichów. Dokonano także szczegółowych pomiarów północno-wschodniej części terenu koncesji polskiej i ustalono nowy przebieg granic badanego obszaru.

S Y R I A

PALMYRA

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Misja w składzie: doc.dr hab. Michał Gawlikowski (Uniwersytet Warszawski) - kierownik wykopaliisk; dr Michał Pietrzykowski - archeolog; mgr inż. arch. Marek Barański. Sezon badań 22.03.1984 r. do 31.05.1984 r.

Kontynuowano prace nad odsłanianiem położonego w południowo-wschodnim sektorze Obozu Dioklecjana, epichlerza legionowego (horreum legionis), odkrywając łącznie z poprzednimi kampaniami 3/4 jego powierzchni. Odsłonięto 5 spośród 7 filarów rozdzielających budowlę na dwie trapezoidalne nawy oraz bramę szerokości 2,25 m, prowadzącą na dziedziniec. Najważniejszym elementem budowli są bazyliki wzniesione wzdłuż murów; stan ich zachowania i ślady użytkowania umożliwiają precyzyjną rekonstrukcję sposobu ich funkcjonowania.

Znaleziona w czasie badań elementy architektoniczne (m.in. kolumny) pozwalają na odtworzenie wyglądu budowli i jej pierwotnej wysokości, natomiast znaleziska drobne (m.in. moneta cesarza Herakliusza oraz bizantyjskie lampki oliwne) wskazują datę ostatecznego opuszczenia budowli na pierwszą połowę VII w n.e.

W czasie kampanii prowadzono również prace nad uzupełnieniem dokumentacji świątyni Allat, przygotowywanej do druku.

W I E L K A B R Y T A N I A

DAMBY
District Cleveland

Polska Akademia Nauk
Instytut Historii Kultury Materialnej
Zakład Archeologii Wielkopolski
Department of Archaeology University
of Durham

Badania prowadzi: doc.dr hab. Janusz Ostoję-Zagórski
i dr Anthony Harding. Finansowała strona brytyjska
(Uniwersytet w Durham). Drugi sezon badań. Osadnictwo
z epoki brązu.

W ramach współpracy Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN z Uniwersytetem w Durham (Departament Archeologii) kontynuowano badania nad przemianami form eksploatacji środowiska przyrodniczego w epoce brązu. W pierwszym etapie tych badań (rok 1982) prace terenowe prowadzono na terenie południowej Anglii (Kent i East Sussex).

W roku bieżącym natomiast badaniami objęto tereny północno-wschodniej Anglii. Praca weryfikacyjna i sondażowa realizowana natomiast na terenie Parku Narodowego - North Yorks Moors - okolicach miejscowości D a m b y. Poprzedzając badania terenowe studia archiwalne prowadzone w muzeach regionalnych pozwoliły na ustalenie liczby obiektów archeologicznych w tej części interesującego nas makroregionu osadniczego. Ustalono mianowicie, iż na zboczach wzgórz otaczających miejscowość Damby znajdować się winno około 1500 różnego rodzaju obiektów archeologicznych, a więc zarówno kurhanów, wałów kamiennych i ziemnych pozostałości systemów pól z epoki brązu itp. W związku z tym podjęto w tym rejonie szczegółowe badania inwentaryzacyjno-sondażowe mające na celu zarówno weryfikację zebranych danych archiwalnych jak również uzyskanie materiałów do datowań C-14. W trakcie tych badań zweryfikowano, zlokalizowano i odkryto w sumie 682-dwa obiekty w tym: 601 kurhanów z epoki brązu, 12 fragmentów domostw datowanych wstępnie na podstawie zebranych materiałów również na epokę brązu, 69 fragmentów wałów i nasypów ziemnych wyznaczających zasięgi osad jak pól uprawnych (tzw. Field System). Wykonano również szczegółowy plan hipsometryczny terenów objętych badaniami (pow. 3 km²), na który naniesiono następnie wszystkie odkryte i zweryfikowane obiekty archeologiczne. Badania sondażowe z uwagi na brak środków finansowych ograniczono jedynie do pobrania materiałów do datowań C-14.

Równoległe z pracami archeologicznymi realizowano również zakrojone na szeroką skalę badania nad rekonstrukcją środowiska przyrodniczego, w których brali również udział paleńolodzy z Departamentu Geografii Uniwersytetu w Durham. W trakcie tych prac ustalono i zweryfikowano lokalizacje dotychczas wykonanych profili paleńologicznych (28) i pobrano materiały do dwóch kolejnych, które zlokalizowane zostały w rejonie prowadzonych w br. -szczegółowych badań weryfikacyjno-sondażowych.

Badania będą kontynuowane w 1985 r.

W Ł O C H Y

MURANO-WENECCJA
San Donato
Stanowisko 1

Polska Akademia Nauk
Instytut Historii Kultury Materialnej
Uniwersytet Wenecki

Badania, pod ogólnym kierownictwem prof.dr. Witolda Hensla i prof. dr. G.Traversarięgo, prowadziła dr Jadwiga Rauhutowa oraz mgr Tadeusz Baranowski i mgr Maria Rulewicz, a ze strony włoskiej pracownicy, absolwenci i studenci Uniwersytetu Weneckiego. Badania finansowała strona włoska. Drugi sezon prac wykopaliskowych na terenie jednego z wczesnośredniowiecznych ośrodków miejskich Wenecji.

Kontynuowano polsko-włoskie prace archeologiczne nad początkami Wenecji. Na wyspie Murano, przed bazyliką S. Maria i S. Donato rozszerzono (w kierunku południowym) wykop badawczy z roku 1983. Uchwycono południowy zasięg budowli (zapewne bazyliki), odsłoniętej uprzednio fragmentarycznie. Natrafiono na fundamentową partię muru kamiennego i co najmniej pięć poziomów posadzek wapiennych we wnętrzu obiektu oraz dalsze trzy bazy kolumn kamienno-ceglanych, ze śladami kilku faz przebudowy. Jedną z baz zwieńczona była wtórnie użytą marmurową płytą (X-XI w.), pięknie zdobioną ornamentem plecionki. Uchwycono ważne powiązania stratygraficzne elementów architektury kamiennej i posadzek.

Zbadano kilkanaście grobów z różnych okresów użytkowania przykościelnego cmentarza. Groby wyposażone były jedynie w różańce i medaliki. W jednym przypadku odkryto ceglane przykrycie grobu, w którym pochowano kilku zmarłych. Uzyskano nowe dane dotyczące formowania się wczesnośredniowiecznego ośrodka miejskiego na Murano, między innymi związane z rozwojem produkcji szkła na tej wyspie.

Zabytki pozostają w Wenecji, a badania mają być kontynuowane.